

Mattheus II

Over interpretaties

Al in vroeger tijden werd de Bijbel (toen nog de Tenach, wat wij het Oude Testament noemen) op verschillende manieren geïnterpreteerd. De ouden zeiden dat er zeventig of wel tweeënzeventig manieren zijn om een Bijbeltekst uit te leggen. Ook wanneer wij de Bijbel opnieuw en opnieuw openen, kunnen we andere aspecten uit de tekst halen. De ene keer zul je het verhaal in zijn geheel begrijpen, een andere keer valt je één bepaald Bijbelvers op of er is een woord dat jou aanspreekt en dat je in andere teksten gaat opzoeken.

Van de ouden hebben we de PaRDeS-methode geleerd. Ook de evangelisten maakten daar gebruik van wanneer ze het OT interpreteerden in het licht van de gebeurtenissen rond Jezus. PaRDeS bevat vier hoofdletters die ergens voor staan.

De P staat voor Psjat: de woordelijke, letterlijke betekenis van een vers.

De R staat voor Remes: typologie, allegorie. Hier zoekt men naar een symbolische betekenis of een verwantschap van teksten. Zo kan Jozef die in Matteüs 1 droomt met Jozef, een van de twaalf zonen van Jakob, geassocieerd worden.

De D is de beginletter van Drasj. Dat woord kennen we van 'midrasj', de joodse verhalen die naar een moraal zoeken, naar een toepassing van wat gezegd wordt. Deze stap raakt het domein van de prediking.

De S van Sod tenslotte verwijst naar een diepere mystieke betekenis. Hier gaat men bijvoorbeeld spreken over de 'acht' als over de toekomst, de messiaanse tijd. Men gaat een diepere betekenis toekennen aan woorden en soms ook aan letters en cijfers. Dit is niet langer het domein van de exegese.

Het tweede hoofdstuk

Mt 2:1 Toen Jezus geboren was in Betlehem in Judea, tijdens de regering van Herodes, kwamen er magiërs uit het Oosten in Jeruzalem aan.

Vanaf het tweede hoofdstuk wordt het verhaal van Mattheus historisch en geografisch gekaderd.

Bethlehem ligt in Judea, zo'n 9 km ten zuiden van Jeruzalem.

Herodes regeerde over deze Romeinse provincie van 37 v.C. tot 4 v.C. De tijdrekening is foutief. Het geboortjaar van Christus ligt ergens rond 6 v.C. Dit zijn de zaken die letterlijk worden opgenoemd.

Wanneer we een niveau dieper gaan (remez), zien we dat Jezus wordt geboren in de stad Bethlehem, waar de Messias uit zou voortkomen. Het is voor Mattheus daarom erg belangrijk dit te vermelden. Bethlehem was ook de stad van David, die veel aandacht kreeg in de stamboom van Jezus, omdat Jezus de ware koning der Joden (beter: Judeeërs) zal zijn.

Mt 2:6 citeert een tekst. Hij gaat terug op Micha 5:1 en 2 Samuël 5:2

Wanneer we Herodes de Grote typologisch gaan bekijken, ontmoeten we zijn kleinzoon Herodes Antipas ten tijde van het schijnproces voor Jezus. In Mattheus 2 wordt Jezus 'koning van de Judeeërs' genoemd. Dat is een ongebruikelijke en daarom opvallende titel. Ten tijde van Herodes Antipas wordt die titel opnieuw gebruikt, maar dan ter bespotting Jezus. Herodes de Grote denkt echter enkel op het historisch-geografisch niveau. Hij voelt zich aangevallen wanneer de wijzen naar een andere 'koning der Judeeërs' vragen, want dat is hij toch!

De naam Bethlehem op het sod-niveau gaat uit van de betekenis van het Hebreeuwse woord: huis van het brood. Brood staat in de mystieke traditie symbool voor een vergevorderde cultuur. Die is per definitie ver verwijderd van het oorspronkelijke leven in Eden, waar de mens het leven en het voedsel in afhankelijkheid van God ontving. Brood wordt 'door mensen gemaakt'. In het 'Broodhuis' leeft men ver van God verwijderd. Maar juist daar verschijnt God in de wereld, incognito, als baby. Weerom klopt er iets niet; de eeuwigheid komt in de (zeer maakbare) tijd. De levenskiem van al het leven nodigt uit om terug te gaan naar de bron, om terug dankbaar het graan uit Gods hand te ontvangen en daar het leven in te herkennen.

Herodes dan is een Idumeeër, van Edom afkomstig. Edom (woonplaats van Esau) is afgeleid van 'dam', wat rood betekent. Het doet denken aan de rode soep, waarvoor Esau zijn eerstgeboorterecht aan zijn broer verkocht. Esau staat voor alles wat God niet dient en wat bang is van de Verlosser. Herodes de Grote was gekend om de pracht en praal van de (religieuze) gebouwen. Hij deed vooral uiterlijk aan godsdienst. Met verlossing had het niets te maken.

Het drasjniveau nodigt ons uit na te denken over de houding van Judeeërs en niet-Judeeërs tegenover Jezus. Er kwamen magiërs uit het Oosten aan. Magiërs kunnen mensen zijn die zich met de sterren bezighielden. In elk geval komen zij uit het Oosten. Zij zijn geen Judeeërs. Net als de centurio die we in hoofdstuk 8 zullen tegenkomen zijn zij niet-Judeeërs die Jezus als koning en Heer erkennen.

Het Oosten staat mystiek symbool voor het verleden. Niet het historische verleden, maar het heilshistorische. Het verwijst naar de tijd waarin mensen (of de mensen die) Gods soevereiniteit erkennen en in zijn afhankelijkheid leven. Zij waren op zoek naar verlossing, niet naar uiterlijke godsdienst. Zij zagen wie Jezus was.

Mt. 2:2 want wij hebben zijn ster gezien in het oosten

Het letterlijke niveau heeft wetenschappers uitgedaagd om te zoeken naar bijzondere planetenconstellaties in de tijd van Jezus' geboorte. De remez ziet een Bijbelvers in vervulling gaan: Numeri 24:17 Bileam voorspelt de ondergang van Amalek; hij ziet een ster uit Jakob opgaan. Amalek staat voor het algehele kwaad, Jakob staat voor Israël: uit Israël zal een ster opgaan, die het kwaad voorgoed zal verslaan.

Mt 2:4 Hij riep alle hogepriesters en schriftgeleerden van het volk samen om aan hen te vragen waar de messias geboren zou worden.

Hij is koning Herodes. Hij wil weten waar de Messias geboren zou worden. Het antwoord is Bethlehem. Gek genoeg lezen we vervolgens niet dat de schriftgeleerden en hogepriesters ingezet worden om de Messias te gaan zoeken! Of uit zichzelf niet op zoek gaan! Weerom zijn het niet de Judeeërs die in Jezus geïnteresseerd zijn. Wel een machtsgeile Idumeeër en enkele magiërs uit het Oosten.

Het valt wel op dat de hogepriesters en schriftgeleerden zo ineens samengeroepen werden. Dat gebeurt opnieuw bij Herodes Antipas voor het schijnproces van Jezus.

Mt 2:11 Ze wierpen zich neer om het eer te bewijzen. Daarna openden ze hun kistjes met kostbaarheden en boden het kind geschenken aan: goud en wierook en mirre.

De proskunèsis, een zeer diepe buiging tot op de grond was in de tijd van Alexander de Grote in het Perzisch rijk al gekend. De bedoeling van de wijzen is om eer te bewijzen. Ze brachten drie geschenken mee, waardoor men is gaan spreken van drie wijzen en zelfs van drie koningen, omdat ze duidelijk rijkdom uitstralen.

Goud en wierook worden met het Oosten geassocieerd. Er zijn handelsroutes bekend naar Arabië/ Jemen, die goud en specerijen verhandelden. Dat wordt in de Bijbel ook vermeld in Jesaja 60:6 en **Ps 72:15: Saba's goud zij zijn deel, immer stijgt een gebed voor hem op.** Het gebed is een inwisselbaar beeld voor de wierook die opstijgt naar de hemel.

Hier en daar vinden we commentaren die schrijven dat het geschenk 'mirre' verwijst naar het lijden en sterven van Jezus. Dat was namelijk waarmee de lijken gebalsemd werden. Maar het Griekse woord dat hier gebruikt wordt, komt in het Mattheusevangelie verder niet terug. Daarom hoed ik mij voor een dergelijke interpretatie.

Mt 2: 13 Kort nadat zij op die manier de wijk genomen hadden, verscheen er aan Jozef in een droom een engel van de Heer. Hij zei: 'Sta op en vlucht met het kind en zijn moeder naar Egypte. Blijf daar tot ik je weer roep, want Herodes is naar het kind op zoek en wil het ombrengen.'

Hoofdstuk 1 en 2 van het Mattheusevangelie staan vol met dromen. De link met het Oude Testament wordt behouden. Zo spreekt God tot mensen. In Mt. 27:19 komt er opnieuw een droom voor, dit keer bij de vrouw van Pilatus. Zij weet dat Jezus onschuldig is.

Er lijkt dus een duidelijke verwijzing van het begin naar het einde van het evangelie.

Mt. 2:15 zo ging in vervulling wat bij monde van de profeet door de Heer is gezegd: 'Uit Egypte heb ik mijn zoon geroepen.'

Mattheus ziet weerom de profeten in vervulling gaan. Hij verwijst naar Hosea 11:1. Gods zoon, het volk Israël, was eertijds uit Egypte geroepen, uit de slavernij. Eerder al waren ook Abraham en Jakob naar Egypte afgedaald en terug naar Israël opgeklommen. Dit gebeuren voltrekt zich opnieuw in de Messias en ook in onszelf. Ook wij worden opnieuw en opnieuw bevrijd van de zonde in ons.

Voor Mattheus is Gods plan duidelijk. Jezus vervult de wet en de profeten. Moderne Bijbelwetenschappers spreken eerder over een vorm van hineininterpretierung: achteraf interpreteer je OT-verzen naar een NT-context. Sommigen gaan zo ver, dat ze zeggen: dat mag je niet doen. Hier komen geloof en wetenschap soms in botsing. Maar Mattheus heeft er geen probleem mee. Het is een vorm van remez, hij ziet analogie. De Verlosser gaat de hele menselijke weg!

Mt 2:16 Dán, als Herodes ziet dat hij door de magiërs als een kleine jongen is behandeld, wordt hij verschrikkelijk boos.
(Naardense Bijbel)

De rivaliteit, jaloezie, is uit de Bijbel niet weg te denken; de Bijbel gaat over de mens. Vaak gaat het over het niet kunnen verdragen van de uitverkorene Gods. Kaïn doodt Abel, Esau wil Jakob ombrengen, de broers spuwen Jozef uit, Saul zit David op de hielen. Psalm 2:2 schrijft het letterlijk dat de koningen weerspanning zijn tegen Gods Gezalfde.

Herodes' rebellie tegen de Messias en tegen allen die Hem willen zoeken en vinden is slechts één voorbeeld van de vele. Het vindt zijn hoogtepunt in WOII, maar Gods plan houdt stand.

Let op de woordspeling, dat Herodes als een kleine jongen wordt behandeld en er straks zal voor zorgen dat alle andere kleine jongens er niet meer mogen zijn.

Mt 2:16 gaf hij opdracht om in Betlehem en de wijde omgeving alle jongetjes van twee jaar en jonger om te brengen.

Het is niet historisch teruggevonden, dat Herodes een dergelijke opdracht heeft gegeven. Het zou om een dertigtal kinderen kunnen gaan, in Bethlehem, dat toen uit zo'n 3000 inwoners bestond. Hij stond wel bekend als een gruwelijk en wreed vorst. Er valt wel was over die jongetjes/kinderen te zeggen, zeker op het sod-niveau.

Jezus zegt: word als kinderen... het kind in ons, dat betekent het geloof in de Verlossing. De Romeinse heerschappij probeert het kind in de mensen te doden. Het kind Jezus wordt daarbij niet gedood; het kind in Hem, de verbinding met het geestelijke, blijft ongedeerd.

Mt 2: 17-18 een stem is te horen in Rama, een weeklacht en bitter geweent: Rachel die weent over haar kinderen, en zich geen troost wil laten toeroepen, omdat zij er niet meer zijn (Jer. 31,15)!

En weer ziet Mattheus een Bijbelcitaat in vervulling gaan. Remez op remez, krijgen we hier te zien: de oorspronkelijke tekst uit Jeremia gaat over de afslachting van de kinderen van Israël door Assyrië. Jeremia gaf al een interpretatie: zoals Rachel weent over haar kinderen (de zonen van Jozef), zo weent de moeder van Israël opnieuw wanneer haar volk wordt gedood. Mattheus interpreteert op zijn beurt, want de jongetjes in Bethlehem worden

door de vijand Herodes vermoord. Zo schrijft hij: Rachel weent opnieuw en dat is te horen vanuit haar graf in Rama, bij Bethlehem.

Het niet willen getroost worden komt dan weer van Jakob, op het moment dat hij denkt dat Jozef door een wild dier is gedood. Jozef is Rachels zoon.

Let wel dat Mattheus hier niet de standaardformule 'opdat werd vervuld...', gebruikt; dit moest van God niet gebeuren.

Mt 2:20 Jozef stond op en vertrok met het kind en zijn moeder naar Israël.

Merk op dat het kind telkens eerder genoemd wordt dan de moeder. Jozef vertrok, nadat hij weerom een droom had gehad. Het beeld van Jozef-dromer komt weer terug.

Mt. 1: 22 Maar toen hij daar hoorde dat Archelaüs zijn vader Herodes was opgevolgd als koning over Judea, durfde hij niet verder te reizen. Na aanwijzingen in een droom week hij uit naar Galilea.

En alweer een droom. Nu om niet terug te gaan naar Judea. Daar zou Jezus te veel in de kijker lopen. Het was veiliger in Galilea. De naam betekent gewoon 'circuit, ring, regio' rond het meer. Galilea was gekend om zijn vele niet-Judeeërs.

We zien hier een parallel met **Exodus 4:19: Mozes keerde pas terug naar Egypte als iedereen die hem naar het leven had gestaan was gestorven.**

Mt 2:23 Hij ging wonen in de stad Nazaret, en zo ging in vervulling wat gezegd is door de profeten: 'Hij zal Nazoreeër genoemd worden.'

Hier zit een moeilijkheid: er staat niet in de profeten dat hij Nazoreeër genoemd zou worden. Dat staat wel bij bv. Simson, wiens haar nooit zou geschoren worden. Maar de tekst van Mattheus moet betrekking hebben op Nazareth. Het is een woordspeling. Interessant is dat in het Ivriet, in het Modern Hebreeuws, christenen Notsrim genoemd worden; zij die de man uit Nazareth volgen.

Waar hoofdstuk 1 uitkeek naar een betere koning dan koning David, brengt hoofdstuk 2 slechte koningen op het toneel, die tegenkracht bieden tegen de Verlosser. Maar het contact met God redt het gezin waar Jezus opgroeit. Gods plan gaat door.